

Nr 86.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående fyllnadspension åt tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna J. G. T. Elmquist; given Stockholms slott den 24 januari 1913.

Under återopande av bilagda utdrag av protokollet över ecklesiastik-ärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgiva, att tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna Johan Gustaf Theodor Elmquist må från och med den 1 juli 1913 eller den senare dag, då han efter erhållet avsked kommer att tillträda pension såsom rektor i enlighet med gällande bestämmelser, utöver denna pensions belopp under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en fyllnadspension av 500 kronor årligen.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott, och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Fridtjuf Berg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 januari 1913.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHEENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSSVÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Berg anförde härefter:

Fyllnads-
pension åt
rektorn J. G.
T. Elmquist.

Uti en av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk med underdånigt utlåtande den 16 december 1912 till Kungl. Maj:t överlämnad ansökning har tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna Johan Gustaf Theodor Elmquist anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att han måtte förklaras berättigad att, utöver honom författningsenligt tillkommande pension av 4,500 kronor, åtnjuta en fyllnadspension av 500 kronor årligen, att utgå från och med den 1 juli 1913 under hans återstående livstid.

Innan jag närmare redogör för ärendet, anhåller jag att till utredning om storleken av den Elmquist författningsenligt tillkommande pen-

sionen, vilken av honom angivits till 4,500 kronor, få erinra om de för tillförordnade rektorer vid rikets allmänna läroverk gällande pensionsbestämmelserna.

Enligt nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsregiering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk äro tillförordnade rektorer vid nämnda läroverk, vilka fullgjort de i fråga om ämneslärare för pensions erhållande stadgade villkoren — 65 levnads- och 35 tjänstår — och i minst 15 år innehaft rektorsförordnande, berättigade att i pension uppbära sin lön såsom rektor avkortad. Denna utgår för rektor vid högre allmänt läroverk i två lönegrader: i första lönegraden 4,000 kronor och i andra lönegraden 4,500 kronor, och äger uppflyttning i andra lönegraden rum efter 10 år, därvid endast den tid tillgodoräknas, som vederbörande tjänstgjort såsom rektor vid högre allmänt läroverk. Till dessa löneförmåner komma tjänstgöringspenningar till visst belopp samt av vederbörande kommun lämnad fri bostad eller hyresersättning. Vidare bestämdes i nämnda kungörelse, att om vederbörande, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av avlöningsförhöjning, redan uppnått den levnads- och tjänstålder, som berättigar honom till pension enligt ovannämnda bestämmelser, får han icke tillträda ifrågavarande förhöjning.

Samma kungörelse innehöll, att ordinarie lärare vid inträde å den nya lönestaten skulle vara skyldig underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som kunde varda stadgade.

Genom den i sammanhang med lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension utfärdade kungl. kungörelsen den 11 oktober 1907 om tillämpligheten av samma lag å vissa tjänster har föreskrivits, dels att de bestämmelser om pensionsrätt med mera, vilka genom kungörelsen den 27 augusti 1904 stadgats beträffande tillförordnade rektorer vid rikets allmänna läroverk, skola fortfarande äga giltighet, dels ock att vad i övrigt genom 1907 års lag stadgats skall i tillämpliga delar gälla envar av dessa rektorer.

Såsom grundval för pensions beräkning uppställes i den nya pensionslagen, när avlöningen är uppdelad i lön och tjänstgöringspenningar, beloppet av lönen, vilket bildar det s. k. pensionsunderlaget. Med dess belopp utgår pensionen, när villkoren för pensions erhållande äro i allo uppfyllda, vartill i fråga om ordinarie ämneslärare hör att innehava 65 levnads- och 35 tjänstår. Avkortad pension kan utgå, om tjänstaldern understiger den för hel pension föreskrivna. För den händelse att vederbörande innehar lön eller pension för annan statens tjänst äro särskilda bestämmelser meddelade.

I enlighet med vad nu anförts skulle pensionsunderlaget för tillför-

ordnad rektor vid högre allmänt läroverk utgöra i första lönegraden 4,000 kronor och i andra lönegraden 4,500 kronor.

Sedan emellertid 1912 års Riksdag bifallit Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, har genom nådigt brev den 6 juni 1912 förordnats, att pensionsunderlaget för rektor och tillförordnad rektor vid högre allmänt läroverk skall utgöra hela lönen med tillägg av 500 kronor och för rektor och tillförordnad rektor vid real- eller samskola hela lönen med ett motsvarande tillägg. Tilläggsbeloppen grundade sig på det förhållande, att i rektorernas löneförmåner ingick rätt till bostad eller hyresersättning, utan att denna förmån enligt gällande pensionslag kunde ens till någon del lända till förhöjning av det för rektorerna gällande pensionsunderlaget. Detta erkändes vara för lågt i jämförelse med vad som gällde för andra likställda befattningshavare.

Tillser man, med tillämpning av nu omförmälda föreskrifter, huru med Elmquists författningesenliga rätt till pension förhåller sig, framgår följande.

På sätt överstyrelsen upplyst har Elmquist ingått på 1904 års löne- och pensionsreglering. Då han, enligt vad ovannämnda ansökning bilagda handlingar utvisa, är född den 20 december 1846, har han redan den 20 december 1911 uppnått den för rätt till pension enligt ovan anförda bestämmelser föreskrivna åldern av 65 år. Han hade då varit skyldig att avgå ur tjänst, men har genom nådigt beslut den 22 december 1911 erhållit tillstånd att kvarstå i rektorstjänsten vid realskolan i Eskilstuna tills vidare intill utgången av juni 1913. Därjämte förordnades han att tills vidare till samma tid bestrida rektorsbefattningen vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm.

Vad angår de andra huvudvillkoren för rätt till pension såsom tillförordnad rektor — 35 års tjänst såsom lärare och 15 års rektorstjänst — kommer han den 1 juli 1913, från vilken tid pension av honom begäres, att räkna sig till godo ett antal av 45¹/₂ tjänstår såsom lärare. I december 1869 utnämndes han efter två års föregående tjänstgöring till ordinarie kollega vid lägre allmänna läroverket i Eskilstuna. Från och med höstterminen 1872 tjänstgjorde han såsom vikarierande rektor vid samma läroverk, där han sedermera den 10 oktober 1877 utnämndes till ordinarie rektor. I befattningen såsom rektor vid denna läroanstalt — numera realskolan i Eskilstuna — kvarstår han fortfarande. Men från och med ingången av år 1889 blev han tillförordnad rektor vid Östermalms lägre allmänna läroverk i Stockholm. Och sedan denna läroanstalt enligt nådigt beslut den 13 juni 1903 övergått till högre läroverk, har han alltifrån den 1 juli 1903 innehaft förordnande såsom rektor därstädes. Han har

således vid utgången av juni månad 1913, om vikariatet under åren 1872—1877 medräknas, en rektorstid av närmare 41 år, därav $24\frac{1}{2}$ år såsom tillförordnad rektor. Av denna tid avse de sista tio åren förordnande såsom rektor vid högre allmänt läroverk. Även i avseende å tjänstären uppfyller Elmquist sålunda bestämmelserna för rätt till pension såsom tillförordnad rektor. Och han innehar, enligt vad upplyst blivit, ej lön eller pension från annan statens tjänst.

Såsom av det föregående framgår skall vid nu omförmälda förhållanden beloppet av pensionen för Elmquist, som åtnjuter lön i första lönegraden, författningsenligt utgöra rektorlönen, 4,000 kronor, med ovan nämnda tillägg av 500 kronor, således 4,500 kronor. Även om Elmquist skulle kvarstå i tjänst efter den 30 juni 1913 och över den 1 januari 1914, vid vilket års början för avlöningsförhöjning föreskrivet villkor i avseende å *tjänstgöringstidens längd* skulle vara uppfyllt av honom, kunde han dock ej författningsenligt uppflyttas i andra lönegraden. Under förhandenvarande förhållanden kan alltså pensionen för honom ej komma att uppgå till det för rektors vid högre allmänt läroverk andra lönegrad gällande pensionsunderlagets belopp, 5,000 kronor.

Elmquists ifrågavarande ansökning innebär nu att genom en särskild tilläggspension av 500 kronor komma i åtnjutande av nyssnämnda högre pension, 5,000 kronor.

Vad Elmquist har att till stöd härför andraga inhämtas av ansökningen, däruti han i berörda avseende anfört:

Då Elmquist, trots det han vid inträdet i pensionsåldern endast $8\frac{1}{2}$ år tjänstgjort såsom rektor vid högre allmänt läroverk och först därefter intjänat de $1\frac{1}{2}$ år, som fattades för uppnåendet av högsta avlöning och högsta pension, anhölle att genom en fyllnadspension komma i åtnjutande av ett däremot svarande pensionsbelopp, vågade han till en början — förutom det förhållandet, att han vid avskedstagandet faktiskt fullgjort hela den tjänstetid (10 år), som erfordrades för att komma i åtnjutande av den högsta rektorspensionen — åberopa sin osedvanligt långa tjänstetid som lärare vid statens läroverk. Det torde nämligen sällan förekomma, att en elementarlärare vid avskedstagandet hunnit, liksom Elmquist, tjäna staten under icke mindre än $45\frac{1}{2}$ år. Därtill komme vidare det säkerligen än ovanligare att, såsom i detta fall, hava tjänstgjort som rektor under hela 41 tjänstår. Visserligen vore 31 av dessa tjänstår fullgjorda i rektorsbefattning vid lägre allmänt läroverk och, som nämnt, endast 10 vid högre läroverk. Elmquist ville dock framhålla, att inemot halva tiden av denna förstnämnda tjänstgöring — $14\frac{1}{2}$ år — avsåge rektorsbefattningen vid det ojämförligt största av de lägre läroverken, nämligen Östermalms dåvarande femklassiga läroverk i Stockholm, vilken befattning av sådan och därmed sammanhängande orsaker finge anses hava ställt fullt så stora krav på innehavaren som flertalet rektorsbefattningar vid rikets högre allmänna läroverk med avsevärt mindre antal såväl lärare som lärjungar. Därjämte kunde Elmquist framhålla, att såväl för allmänna läroverket som för elementar-

läroverket för flickor i Eskilstuna, för vilken sistnämnda läroanstalt Elmquist jämväl varit rektor, under Elmquists rektorstid uppförts nya skolbyggnader, för vilka arbetens planläggning och genomförande han fått nedlägga ett ej obetydligt, oavlönat arbete. Extra uppgifter av enahanda art, ehuru än mera maktpåliggande, och likaledes utan ersättning hade Elmquist ävenledes haft att fylla under sin rektorstid i Stockholm, i det att han från början till slut haft att medverka vid den för högre realläroverket å Östermalm avsedda nya byggnadens uppförande och inredning. I egenskap av samma läroverks rektor hade han därvid under en följd av år måst utföra ett drygt arbete för att såsom ledamot av de olika byggnadskommittéerna bevaka läroverkets intressen. Detta arbete hade varit så mycket mera betungande, som det måst fullgöras vid sidan av de till rektorsbefattningen hörande göromålen, vilka, vid detta läroverk redan i och för sig synnerligen krävande, just under dessa år ställt än större fordringar på rektorsbefattningens innehavare jämväl av det skäl, att läroverket samtidigt undergått sin ombildning från ett lägre till ett högre läroverk — med därvid rådande provisoriska övergångsförhållanden, skollokalerna spridda å ej mindre än tre olika platser i staden med mera — och läroverket även i denna sin senare egenskap redan från början blivit ett av de största i riket.

Härtill kunde läggas, att Elmquist under tiden för sin rektorstjänstgöring i Eskilstuna dels såsom styrelseordförande och studierektor samt även såsom av eforus förordnad inspektor organiserat och lett därvarande elementarläroverk för flickor, dels ock under åren 1882—1888 varit av Kungl. Maj:t förordnad ledamot i direktionen för tekniska skolan i Eskilstuna, att han likaledes varit av Kungl. Maj:t förordnad ledamot i 1890 års skollagskommitté och av chefen för ecklesiastikdepartementet varit tillkallad att såsom sakkunnig biträda inom departementet med uppgörande av förslag till förändrad anordning av militärövningarna vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter. Elmquist vågade hysa den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skulle finna tillräckligt grundade skäl föreligga för att låta hans tjänstgörings- och andra meriter uppväga vad som fattades honom för att författningsenligt komma i åtnjutande av den högre rektorspensionen. Icke minst vågade Elmquist grunda denna sin förhoppning på det förhållandet, att chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet för den 19 april 1912 i fråga om pensionsreglering för rektorerna vid de allmänna läroverken givit uttryck åt den meningen, att en pension å 4,500 kronor för en rektor vid högre allmänt läroverk vore för låg i jämförelse med den pension, som utginge till med dem i ställning och avlöning eljest ungefär likställda tjänstinnehavare.

Läroverksöverstyrelsen har i sitt ovanberörda utlåtande hemställt om avlåtande av proposition till Riksdagen i det av Elmquist angivna syftet, och har överstyrelsen därvid anfördt:

Vad som fattades med hänsyn till sökandens berättigande att erhålla den högre rektorspensionen syntes kunna anses mer än uppvägt genom de tjänstemeriter som rektor, vilka han i annat avseende förvärvat. Sökanden hade som vikarierande, ordinarie och tillförordnad rektor vid allmänt läroverk med synnerligen erkännansvärd duglighet och kraft tjänstgjort under den långa tiden av mer än 40 år. Av denna tid tjänstgjorde han mer än 14 år vid Östermalms femklassiga läroverk, som vid den tiden var det största eller ett av de största av sitt slag i Sverige med ett lärjungantal av närmare 400 och därutöver. Särskilt borde framhållas, hurusom sökanden vid

båda de allmänna läroverk, där han tjänstgjort som rektor, vid sidan av de egentliga rektorsgöromålen nedlagt ett betydande och förtjänstfullt arbete i samband med uppförande av ny läroverksbyggnad.

Med hänsyn till vad sålunda framhållits ansåge överstyrelsen, att det skulle utgöra ett billigt erkännande av sökandens långvariga och nitiska verksamhet som rektor, om det av honom ifrågasatta pensionsbeloppet kunde beredas honom. En så långvarig verksamhet i dylik egenskap syntes vara av så enastående beskaffenhet, att ett bifall till sökandens anhållan icke kunde tänkas medföra konsekvenser med hänsyn till bifallande av andra likartade framställningar.

Statskontoret, som på grund av remiss den 11 januari 1913 yttrat sig i ämnet, har, efter fastslående av Elmquists författningsenliga rätt till pension av 4,500 kronor, förklarar sig ej finna tillräckliga skäl föreliggande för bifall till ansökningen om en tilläggspension.

För min del finner jag vad av Elmquist och överstyrelsen anförts till stöd för Elmquists ansökning vara av den särskilda betydelse, att jag anser mig böra understödja hans begäran. En rektorsbefattning vid allmänt läroverk, alltid krävande, blir synnerligen maktpåliggande, när den är fäst vid en så betydande läroanstalt som den, varest Elmquist nu under mer än 24 år verkat, både under dess skede såsom det överhuvud största bland de lägre läroverken och sedan under dess tillvaro såsom högre allmänt läroverk, även då intagande ett av de främsta rummen i avseende å lärjungeantal. Och särskilt mödosamt har Elmquists rektorskall varit med hänsyn till de uppgifter vid sidan av de egentliga läroverksgöromålen, han måst fullgöra under byggnadstider samt omorganisationsarbete.

Departementschefen.

Det lär er ock vara något enastående att liksom Elmquist kunna blicka tillbaka på mer än fyra decenniers fortsatt rektorsskap, vitsordat på det utmärktaste sätt. Till bevis på huru exempellöst lång denna rektorstid måste anses vara kan jag anföra, att enligt en verkställd uträkning medeltalet av de vid övriga allmänna läroverk nu anställda rektorernas rektorsår, därest de kvarstode i rektorsbefattning till uppnådda 65 år, skulle vara obetydligt över 23 år. Ingen av dem skulle uppnå en längre tid såsom rektor än 33 år. Då man synes mig med skäl kunna, i likhet med överstyrelsen, anse Elmquists ovanliga och stora tjänstemeriter såsom rektor fullt uppväga vad som formellt felas honom för att han författningsenligt skulle kunna erhålla nu gällande högsta rektorspension, vill jag alltså tillstyrka bifall till hans ansökning. Jag hemställer fördens skull, att Eders

Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgiva,
att tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å
Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskils-

tuna Johan Gustaf Theodor Elmquist må från och med den 1 juli 1913 eller den senare dag, då han efter erhållet avsked kommer att tillträda pension såsom rektor i enlighet med gällande bestämmelser, utöver denna pensions belopp under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en fyllnadspension av 500 kronor årligen.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till Riksdagen.

Ur protokollet:

Christer d'Albedyhll.
